

Реформація та Контрреформація: здобутки та наслідки

Актуальність обраної теми обумовлена тим, що у 2017 році, згідно з Указом Президента Петра Порошенка Україна разом з іншими протестантськими країнами відзначає 500-річчя Реформації. В результаті впливу реформаційних ідей на світове суспільство було реформовано не тільки релігійну складову Європи, але разом із цим зміна відбулася в області науки, культури, мистецтва, суспільства, політики і т. д.

Причини появи контрреформаційного руху

В результаті поширення реформаційних ідеалів похитнувся авторитет Західної церкви, котра у відповідь на дії реформаторів створила перелік мір, що були направлені на викорінення протестантських рухів, введення жорсткої цензури, створення вищого інквізиційного трибуналу, залучення правителів держав у боротьбу проти протестантизму. Цей рух в історії отримав назву Контрреформація. Отже, ціллю даної роботи є дослідження реформаційного та контрреформаційного рухів та їх внесок у світову спільноту.

Зміна європейського релігійного орієнтиру

Протестантська Реформація на початку XVI століття викликала релігійний, політичний, інтелектуальний і культурний переворот, котрий призвів до розколу католицької Європи. Як зазначає дослідник протестантизму Ю. О. Голубкін, *«Реформація... призвела до розколу Римо-католицької церкви, яка в середні віки була не тільки могутнім феодальним власником, а й ідейним оплотом феодалізму... набувши поступово європейського, а згодом і світового значення. Змінила побут і повсякденне життя багатьох народів, вплинула на розвиток ідеології, суспільно-*

політичної думки, культуру та систему освіти» [1, с. 16].

У північній та центральній Європі реформатори, такі як Мартін Лютер, Жан Кальвін і Генріх VIII кинули виклик папській владі, поставивши під сумнів здатність Католицької церкви визначити норми християнського життя людини. Вони виступали за розділення релігії та влади і вищим авторитетом вимагали постановити Святе Письмо. Розкол викликав війни, гоніння та контрреформаційний рух. Коли німецькі селяни, натхненні частково думкою про священство усіх віруючих, повстали у 1524 році, ставши на сторону князів Німеччини, в результаті цього виступу протестантизм став державною релігією в більшій частині Німеччини, Скандинавії і країн Балтії.

Внаслідок діяльності Кальвіна Женева стала осередком для протестантських вигнанців, і його вчення швидко поширилося в Шотландії, Франції, Трансильванії. В Голландії кальвінізм стає релігійною і економічною силою протягом наступних 400 років.

Після того, як Генріх VIII, отримавши відмову від Папи Климента VII анулювати шлюб з Катериною Арагонською, англійський король оголосив у 1534, що він один повинен бути кінцевою інстанцією в питаннях, пов'язаних з Англійською церквою. Генріх VIII ліквідував монастирі Англії, конфіскував на користь держави їхнє багатство, активно вимагаючи, щоб Біблія опинилася в руках кожного англійця. Починаючи з 1536 року кожний був зобов'язаний мати копію Священного Писання.

В цілому причинами Реформації стали *«суто релігійні причини: невдоволення станом речей всередині церкви, намагання повернути церкву до ранньоапостольських часів та середньовічне католицизм, котре було не лише релігійною доктриною, а й сильною системою, що накладала певні межі на всі суспільні інститути» [2, с. 123-130].* Отже основними результатами діяльності протестантських рухів став насамперед бурхливий економічний розвиток Європи та становлення особистісних відносин із Творцем Вселеної.

Єзуїтський проект Західної церкви

Оновлений рух Західної церкви, котрий був відповіддю на виникнення та поширення Реформації, є так званою католицькою реформою. Проект та реалізація цієї реформи були розроблені в 1545-1563 на Тридентському соборі. Оскільки світосприйняття суспільства кінця XVI ст. було безповоротно змінено, Католицька церква запропонувала нові методи в педагогічному, інтелектуальному, організаційному, місіонерському та пасторському підходах, котрі в першу чергу задовольняли потреби тодішнього суспільства.

Основну роль у втіленні в життя розроблених положень відіграв орден Єзуїтів (1540), котрий створив інквізиційний інструмент для перевірки та винищення усіх реформаційних ідей. Наприклад, рецензуванню підлягали усі підручники і книги, котрими користувалася в педагогічній та проповідницькій діяльності Західна церква. Створення низки учбових закладів забезпечило суспільство освіченими, ревними місіонерами, цілю яких було повернення втрачених позицій реформованих країн.

Єзуїти, будучи у складі економічного, політичного, культурного життя європейських народів, змогли впливати на суспільство в вигідній для церкви позиції. Використовуючи для цього освіту, науку, літературу, мистецтво тощо. Даючи освіту єзуїтській молоді, церква зуміла швидко відновити втрачені позиції та здобути хорошу репутації на території Європи, а згодом і у світі.

Першочерговим завданням єзуїтів було навернення та повернення в західну церкву вищих прошарків населення, котрі піддалися реформаційним ідеалам. Основними інструментами навернення стали: політика, школа, література, проповідь на рідній мові та богослужіння. На молоде покоління активно впливали через школи.

Як зазначено в роботі Р. О. Басенко, *«Зародження молодіжної політики ордену єзуїтів слід розуміти як процес, котрий був*

обумовлений глобальними тенденціями суспільного розвитку, мав власну логіку і зміст. Витоки єзуїтської роботи в молодіжному середовищі, насамперед, криються у модернізаційній сутності Контрреформації, в авангарді якої рухався орден єзуїтів» [3, с. 2-3].

Потужним впливом на просте населення була католицька література, для масового поширення якої створили типографії та бібліотеки. В той же час єзуїти спалювали усе, що входило в індекс забороненого. Густа сітка різних монастирів, орденів, костелів заявила по усьому світу. Через благодійність та медичні послуги вони отримали хорошу репутацію серед простого населення.

Керівник Західної церкви Григорій VII, розуміючи можливості єзуїтського ордену, зробив його основною рушійною силою, котра зуміла за короткий час відновити авторитет церкви. В результаті такої реорганізації в європейських містах з'явилися католицькі нунціатури, котрі займалися не тільки церковно-релігійними проблемами, але й виконували дипломатичні місії. Через нунціатури Західна церква змогла краще орієнтуватися у потребах суспільства і вирішувати їх за допомогою кардинальських конгрегацій. Протягом перших 10 років діяльності єзуїтських проповідників-місіонерів під пильним керівництвом Франциска Ксаверія вони пересікли усю Євразію, досягнувши території Японії. Відданий своїй справі керівник єзуїтів Ігнатій Лойола зумів розширити чисельність ордену до 1000 чоловік, 11 центрів, зокрема у Бразилії та Індії.

Висновки

У результаті Реформації та Контрреформації релігійне життя Європи стало більш динамічне та усвідомлене. Гострі богословські дебати пожвавили місійний ентузіазм обох течій. Спровокували інтелектуально-культурне відродження Європи та спричинили релігійний переворот. Якщо Реформація посилила позиції протестантів, то Контрреформація відновила авторитет папства та єпископів, зумівши вирівняти релігійно-політичне

становище церкви, котрому Реформація нанесла нищівний удар.

Незважаючи на значний внесок та присутність протестантизму у житті сучасного суспільства, позиції Католицької церкви залишаються потужними. Це зумовлено тим, що в часи втілення контрреформаційних ідеалів Католицька церква зуміла пристосуватися до релігійної ментальності суспільства та функціонувати в поліконфесійній системі координат, закликаючи при цьому протестантів повернутися у своє лоно, залишене ними 500 років тому.

Список використаних джерел

- 1. Голубкін Ю. О. Реформація та становлення Евангелічної церкви та школи у Брауншвейзі (1517-1555) : дис. канд. іст. наук : 07. 00. 02 / Голубкін Юрій Олександрович – Харків, 2016. – 312 с.*
- 2. Ваулін Ф. В. Основні тенденції зміни політичного впливу католицької церкви / Ф. В. Ваулін. // Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – 2010. – №16. – С. 123-130.*
- 3. Басенко Р. О. Генеза і зміст освітньо-виховного напрямку молодіжної політики ордену єзуїтів (хvі-хvіі століття) / Р. О. Басенко. // Наукова періодика України. – 2015. – №17. – С. 67-78.*

Куриляк Валентина
Фото: Ігнатій Лойола